

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ПРАВОЗНАВСТВА ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Р. Келемен

Карпатський коледж Вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Україна

кореспондент-автор – Келемен Р.: andrianakel@ukr.net

doi: 10.32626/2309-8082.2019-15.56-60

Найважливішим етапом наукового аналізу підготовки майбутніх молодших спеціалістів з правознавства з метою формування у них професійної компетентності засобами інтерактивних технологій є педагогічний експеримент, як один із найефективніших способів об'єктивної перевірки достовірності гіпотези дослідження. У статті розглянуто перебіг та результати експериментальної роботи спрямованої на формування професійної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у фаховій підготовці засобами інтерактивних технологій. Розглянуто етапи проведення педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний, підсумковий).

Дослідно-експериментальна робота щодо перевірки дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх молодших спеціалістів з правознавства засобами інтерактивних технологій проводилася в період з 2016–2019 н.рр. у чотирьох закладах юридичної освіти України. Педагогічний моніторинг результатів підготовки майбутніх молодших спеціалістів з правознавства засобами інтерактивних технологій здійснювався з використанням комплексу діагностичних методик, які дали змогу вивчити хід і результати поетапного розвитку всіх компонентів професійної компетентності та спостерігати динаміку її формування у студентів. Цілісність і дієвість критеріально-діагностичного апарату, який застосовувався для оцінки рівня формування професійної компетентності, забезпечена поетапністю формування її компонентів за їхніми показниками та найкращим чином акумулює в собі окремі діагностики, зокрема й авторські, уможлиблює повне відображення процесу підготовки майбутніх молодших спеціалістів з правознавства засобами інтерактивних технологій з метою формування у них професійної компетентності. Рівень сформованості професійної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства визначався за мотиваційно-аксіологічним, когнітивно-змістовним, діяльнісно-практичним, оціночно-рефлексивним критеріями.

Ключові слова: професійна компетентність, фахова підготовка, майбутні молодші спеціалісти з правознавства, дослідно-експериментальна робота, констатувальний, формувальний, підсумковий етапи експерименту.

Вступ

В організації педагогічного експерименту з реалізації педагогічних умов та використання структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх молодших спеціалістів з правознавства (МСП) засобами інтерактивних технологій особливу роль відіграє педагогічне проектування. Звернення до педагогічного проектування зумовлено необхідністю пошуку засобів і методів становлення майбутнього молодшого спеціаліста-юриста, здатного діяти адекватно тенденціям стрімко мінливого суспільства, з реалізацією в

Kelemen R. Organization and analysis of the results of research and experimental work on training of future junior specialists in law by means of interactive technologies

Abstract. Pedagogical experiment, as one of the most effective ways to objectively test the validity of a research hypothesis, is the most important stage of scientific analysis of training of future junior specialists in law in order to form their professional competence by means of interactive technologies. The article deals with the course and results of experimental work, directed on the formation of professional competence of future junior specialists in law in vocational training by means of interactive technologies. The stages of carrying out pedagogical experiment have been considered (ascertaining, forming, final).

The research and experimental work on checking the effectiveness of pedagogical conditions and the structural-functional model of training of future junior specialists in law by means of interactive technologies were carried out in the period 2016–2019 educational years in four institutions of legal education of Ukraine. Pedagogical monitoring of the results of training of future junior specialists in law by means of interactive technologies was carried out using a set of diagnostic methods, which gave an opportunity to study the process and results of phased development of all components of professional competence and to observe the dynamics of its formation among students. The integrity and effectiveness of the criteria-diagnostic apparatus, which was used to assess the level of professional competence formation, is ensured by the gradual formation of its components according to their indicators and in the best way accumulates in itself certain diagnostics, including the author's ones, make it possible to fully reflect the process of training of future junior specialists in law by means of interactive technologies in order to form their professional competence. The level of formation of professional competence of future junior specialists in law has been determined according to motivational-axiological, cognitive-essential, activity-practical, evaluative-reflexive criteria.

Key words: professional competence, vocational training, future junior specialists in law, research and experimental work, ascertaining, forming, final stages of the experiment.

освітньому процесі комплексу принципів активізації пізнавальної діяльності та формування компетентності майбутніх МСП.

Проведення теоретичного аналізу наукових досліджень з метою виокремлення педагогічних умов та розробки структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій, спрямовано на вдосконалення й доцільне перетворення педагогічної реальності, що потребує практичного підтвердження, перевірки, апробації, яка здійснюється в спеціально організованій експериментальній роботі.

Матеріали і методи дослідження

Мета дослідження – проаналізувати динаміку змін у сформованості професійної компетентності майбутніх МСП за період формування педагогічного експерименту. Завдання дослідження: з'ясувати роль інтерактивних технологій у підготовці майбутніх МСП та їхній вплив на процес формування у них професійної компетентності.

Учасники. В педагогічному експерименті брали участь 172 студенти 4 закладів юридичної освіти, з яких було сформовано контрольні (КГ, n=85) та експериментальні (ЕГ, n=87) групи.

Організація дослідження. Було здійснено порівняльний аналіз між показниками рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх МСП контрольної та експериментальної груп на початок експериментального дослідження щодо їх однорідності; проведено оцінювання рівнів сформованості цього показника контрольної та експериментальних груп на початок (II рік навчання) та наприкінці експериментального дослідження (III рік навчання).

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети та завдань дослідження були використанні традиційні (теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури: абстрагування, систематизація, порівняння та зіставлення) та специфічні методи дослідження (дедуктивний, аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, індуктивний методи – для визначення структури професійної компетентності майбутніх МСП, характеристики показників і рівнів її сформованості та для розробки діагностичної карти оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх МСП; описові методи порівняння номінальних даних. Опрацювання результатів вимірювання здійснювалося за допомогою методів математичної статистики.

Результати дослідження

Важливо підкреслити, що експеримент є різновидом наукової діяльності. У загальнонауковому сенсі експеримент розуміється як дослідження явищ дійсності в контрольованих і керованих умовах [8, с. 73]. Експеримент (від латинського *experimentum* – проба, досвід) є загальнонауковим методом пізнання [3, с. 228]. У конкретно-діяльнісному аспекті експеримент розглядається як система пізнавальних операцій, пов'язаних з вивченням об'єкта і предмета дослідження в спеціально створених умовах для з'ясування властивостей, зв'язків, закономірностей функціонування і розвитку [5, с. 54].

Загалом, уся експериментальна робота здійснювалася в реальних умовах освітнього процесу закладів юридичної освіти в період з 2016–2019 н.рр. у чотирьох

закладах юридичної освіти протягом трьох етапів: констатувального, формувального, підсумкового.

За логікою наукового пошуку педагогічний експеримент був природний (оскільки здійснювався в умовах реального освітнього процесу); лінійний (проводився з виокремленням контрольної та експериментальної груп); відкритий (під час його проведення вносилися корективи й уточнення до методики професійної підготовки МСП) і перевірочний (проводився для підтвердження висунутої гіпотези).

Перший етап підготовки експерименту (*констатувальний* – 2016-2017 н.р.) передбачав:

- підбір, вивчення і систематизацію наукових літературних і документальних джерел;
- вивчення результатів педагогічної діяльності викладацького складу закладів юридичної освіти щодо формування професійної компетентності майбутніх МСП під час вивчення дисциплін професійно-практичного циклу;
- вибір об'єкта і предмета експериментального дослідження, визначення мети і завдань експерименту;
- підбір методів і прийомів здійснення експериментальних заходів, їхня систематизація в експериментальній методиці;
- розробка емпіричного інструментарію для планування та проведення заходів у констатувальній частині дослідно-експериментальної роботи;
- визначення вихідного рівня сформованості професійної компетентності майбутніх МСП.

Другий – *формувальний етап* (2017-2019 н.р.) передбачав здійснення сукупності експериментальних процедур:

- відбір і структурування змісту експерименту;
- технологічна організація інноваційного процесу для досягнення поставлених цілей експериментальної роботи шляхом реалізації визначених педагогічних умов та впровадження структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій;
- фіксація перебігу та результатів експериментального дослідження, зокрема, отриманих статистичних матеріалів, діагностики і моніторингу на основі зрізів знань, фіксації вмінь і навичок, особистісних змін для відображення трансформацій експериментальних об'єктів;
- визначення проблем, які виникли під час експериментальної роботи;
- внесення коректив у проведення експериментального дослідження і методики реалізації педагогічних умов.

На третьому – підсумковому етапі (2019 р.) передбачалося вирішення таких завдань:

- проведення діагностики стану об'єкта дослідження на момент закінчення експерименту;
- порівняльний аналіз отриманих даних у процесі експериментального дослідження та за підсумками експерименту;
- визначення відповідності отриманих під час аналізу результатів цілям і завданням експериментального дослідження;
- обробка емпіричних даних, складання діаграм, графіків, таблиць;
- оформлення матеріалів експерименту і формулювання висновків.

Розглянемо методику проведення констатувального етапу експериментальної роботи. З метою доведення необхідності оптимізації підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій проводився констатувальний етап дослідження зі студентами, котрі завершили 3 курс навчання освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст зі спеціальності «Право». Загалом констатувальним етапом охоплено 158 студентів.

У межах констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи проведено діагностику наявності та вихідних характеристик професійної компетентності майбутніх МСП. Для оцінки рівня сформованості кожного компонента професійної компетентності використовувалася сукупність критеріїв і показників, виявлених на основі розробленої таксономії цілей формування професійної компетентності майбутніх молодших спеціалістів-юристів.

Дослідження, спрямоване на визначення необхідності проведення роботи щодо підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх МСП, вимагало застосування спеціально відібраних методик, що містять запитання і завдання різного типу. Тому для виявлення й аналізу вихідних характеристик, які свідчать про певний рівень професійної компетентності майбутніх МСП, згідно з методичним задумом дослідження комплексно та диференційовано використовувався такий діагностичний інструментарій:

- 1) для діагностики сформованості *аксіологічного компонента* професійної компетентності МСП використовувалися: педагогічне спостереження, індивідуальні та групові бесіди, опитування, самооцінювання, тестування, діагностичні ділові ігри та адаптовані до умов експерименту методики («Діагностика особистості на мотивацію до успіху» за Т. Елерс [6, с. 172]; «Діагностика потреби в професійному самовдосконаленні» за

Г. Бабушкіним [1, с. 77–81], «Діагностика стилю навчальної діяльності» (за Г. Пригіним) [7, с. 357–358], «Методика діагностики навчальної мотивації студентів» (за А. Реан, В. Якунін у модифікації Н. Бадмаєвої [2, с. 147]);

- 2) для діагностики сформованості *когнітивного компонента* професійної компетентності МСП застосовувалися тестові завдання закритого та відкритого типу з одним або декількома правильними варіантами відповіді з дисциплін професійно-практичного циклу. Тестові завдання обговорено і затверджено на засіданні циклової комісії;
- 3) для діагностики *діяльнісного компонента* студентів використовувалося педагогічне спостереження, опитування, самооцінювання, діагностичні рольові ігри, професійно зорієнтовані завдання для оцінювання умінь, адаптовані до умов експерименту методика «Визначення рівня правосвідомості» за Дж. Таппом та Ф. Левіним [11, с. 198–223], експертне оцінювання;
- 4) для діагностики *рефлексивного компонента* професійної компетентності МСП використовувалися: методики визначення рівня організованості майбутніх фахівців юридичного профілю (за Є. Ільїним) [4, с. 363–364], авторська анкета для самооцінки майбутніми молодшими спеціалістами з правознавства рівня сформованості власних професійних знань, умінь і навичок (професійної компетентності), методика діагностики рівня морально-етичної відповідальності майбутніх МСП (адаптовано автором за І. Тимощуком [9, с. 175]), тест-опитувальник «Діагностика рівня онтогенетичної рефлексії майбутніх молодших спеціалістів з правознавства» (адаптовано автором за Н. Фетискін [10, с. 244–245]).

Використання методик, текстів-опитувальників, анкетування та ситуаційних завдань дали нам змогу встановити стан сформованості професійної компетентності 158 майбутніх МСП.

На основі узагальнення результатів констатувального етапу експериментального дослідження проаналізовано стан сформованості професійної компетентності майбутніх МСП чотирьох закладів юридичної освіти України, що коливається в таких межах:

- 1) високий рівень властивий 7,36–13,95 %;
- 2) достатній рівень притаманний 29,07–36,43 % студентів;
- 3) від 36,05 до 50,78 % майбутніх МСП характерний задовільний рівень;
- 4) від 12,02 до 16,28 % студентів продемонстрували показники низького рівня.

Одержані цифрові дані дали змогу узагальнити, що професійна підготовка майбутніх МСП потребує, передусім, вдосконалення організації процесу вивчення дисциплін професійно-практичного циклу (як фундаментальних у формуванні професійної компетентності студентів) засобами інтерактивних технологій. Підтвердженням цього є й діагностика сформованості всіх чотирьох компонентів професійної компетентності майбутніх МСП, що зумовило необхідність проведення формувального етапу експериментального дослідження.

Метою формувального етапу (2017–2019 н. рр.) експериментального дослідження окреслено практичну апробацію визначених педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій.

Проведення формувального етапу експериментального дослідження здійснювалося здебільшого на базі коледжу при Карпатському інституті підприємництва Університету «Україна» та Хмельницького економіко-правового коледжу Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»» серед студентів спеціальності «Право» ОКР «Молодший спеціаліст-юрист». З метою порівняльного аналізу традиційного навчання та використання програми, що базувалася на реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій у дослідженні поряд з експериментальними групами (ЕГ) також брали участь і контрольні групи (КГ), сформовані на базі інших закладів юридичної освіти.

Реалізація у практиці підготовки студентів юридичних спеціальностей визначених педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій базувалася на впровадженні в освітній процес програми формування професійної компетентності майбутніх МСП засобами інтерактивного навчання для вивчення дисциплін професійно-практичного циклу («Кримінальне право», «Цивільне право», «Діловодство (юридична клініка)», «Конституційне право України»), участі в юридичних клініках та інших методичних матеріалів, необхідних для проведення формувального етапу експерименту.

Для аналізу результативності підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивного навчання, які навчалися за традиційною та експериментальною методикою, встановлювались і порівнювались цифрові показники сформованості кожного компоненту професійної компетентності майбутніх МСП. Для встановлення середнього показника (СП) сформованості певного компо-

нента і загалом професійної компетентності майбутніх молодших спеціалістів-юристів кожен з рівнів позначався відповідною цифрою за 5-бальною системою оцінювання, що необхідно для проведення математичних розрахунків з метою доведення достовірності результатів дослідження (високий рівень – 5 балів, достатній – 4 бали, задовільний – 3 бали, низький – 2 бали).

Узагальнені результати, в яких враховано сформованість усіх компонентів професійної компетентності майбутніх МСП, подано в порівняльних таблицях і діаграмах. Цифрові показники відображають результативність формувального етапу експериментального дослідження й дієвість педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій.

Аналіз табличних даних свідчить, що:

- за показниками високого рівня в контрольних групах відбулося незначне зростання кількості таких студентів, а в ЕГ – майже в три рази більше;
- за показниками достатнього рівня кількість студентів КГ зросла в межах 5–7%, а в ЕГ – спостерігається зменшення таких студентів за рахунок значного зростання кількості осіб з високим рівнем;
- за показниками задовільного рівня в КГ відзначалося зменшення кількості студентів в межах 2–3%, а в ЕГ – у два рази більше, ніж у студентів контрольних груп;
- за показниками низького рівня в КГ кількість студентів зменшилася, однак по 1–2 студенти в кожному закладі юридичної освіти, де проводилося експериментальне дослідження ще виявляли такий рівень професійної компетентності, а в ЕГ таких студентів на підсумковому етапі не виявлено.

Дискусія

Отже, результати, одержані в процесі експериментальної перевірки запропонованих педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій, свідчать про їх ефективність і доцільність упровадження в освітній процес закладів юридичної освіти.

Висновки

Таким чином, педагогічний моніторинг підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивних технологій здійснений з використанням комплексу діагностичних методик, які дали змогу вивчити хід і результати поетапного формування і розвитку всіх компонентів професійної компетентності та спостерігати динаміку їх формування у студентів. Цілісність і дієвість критеріально-діагностичного апарату, який застосовувався для оцінки рівня сформованості професійної

компетентності, забезпечена поетапністю формування її компонентів за їхніми показниками, найкращим чином акумулює в собі окремі діагностики, зокрема адаптовані та авторські, й уможливорює повне відображення процесу формування професійної компетентності майбутніх МСП у фаховій підготовці засобами інтерактивного навчання. Застосування діагностичного апарату на різних етапах дослідно-експериментальної роботи забезпечило всебічне

вивчення особливостей підготовки майбутніх МСП засобами інтерактивного навчання для формування у них професійної компетентності.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розширенні навчально-методичного забезпечення для оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів

Література та джерела

1. Бабушкин Г. Д. Психодиагностика личности при занятиях физической культурой и спортом: учеб. пособ. Омск: Изд-во СибГУФК, 2012. 328 с.
2. Бадмаева Н. Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей: монография. Улан-Удэ, 2004. 280 с.
3. Зосименко О. В. Особливості проведення дослідно-експериментальної роботи з організації проектної діяльності майбутніх педагогів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 5 (49). С. 219–233.
4. Ильин Е. П. Психология воли. СПб.: Питер, 2009. 368 с.
5. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. СПб.: Питер, 2004. 268 с.
6. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: Уч. пособие. Самара: Изд. дом. «Бахрах-М», 2001. 672 с.
7. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика. СПб.: Питер, 2002. 432 с.
8. Сисоева С. О., Кристопчук Т. Е. Методология науково-педагогічних досліджень: підруч. Рівне: Волинські береги, 2013. 360 с.
9. Тимошук І. Г. Формування морально-етичної відповідальності особистості майбутнього практичного психолога: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Центр. ін-т післядип. пед. осв. АПН України. К., 2003. 185 с.
10. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. М.: Изд-во Ин-та психотерапии. 2002. 540 с.
11. Tapp J. L., Levine F. J. Law, justice and the individual in society: psychological and legal issues. New York: Holt, Rinehart, 1977. 446 p.

References

1. Babushkin, G. D. (2012). *Psyhodiagnostika lichnosti pri zanyatiyah fizicheskoy kul'turoy i sportom [Psycho diagnostics of personality at the classes of physical culture and sports]*. Omsk: Izd-vo SibGUFK [in Russian].
2. Badmaeva, N. Ts. (2004). *Vliyanie motivatsionnogo faktora na razvitie umstvennyh sposobnostey [The influence of motivational factor on the development of mental abilities]*. Ulan-Ude [in Russian].
3. Zosymenko, O. V. (2015). Osoblyvosti provedennia doslidno-eksperymentalnoi roboty z orhanizatsii proektnoi diialnosti maibutnix pedahohiv [Peculiarities of conducting research and experimental work on the organization of project activities of future teachers]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 5 (49)*, 219–233 [in Ukrainian].
4. Il'in, E. P. (2009). *Psyhologiya voli [Psychology of will]*. SPb.: Piter [in Russian].
5. Obratstov, P. I. (2004). *Metody i metodologiya psihologo-pedagogicheskogo issledovaniya [Methods and methodology of psychological and pedagogical research]*. SPb.: Piter [in Russian].
6. Raygorodskiy, D. Ya. (2001). *Prakticheskaya psihodiagnostika. Metody i testy [Practical psycho diagnostics. Methods and tests]*. Samara: Izd. dom "Bahrah-M" [in Russian].
7. Rean, A. A., Bordovskaya, N. V. & Rozum, S. I. (2002). *Psyhologiya i pedagogika [Psychology and pedagogy]*. SPb.: Piter [in Russian].
8. Sysoieva, S. O. & Krystopchuk, T. Ye. (2013). *Metodolohiia naukovopedahohichnykh doslidzhen [Methodology of scientific and pedagogical studies]*. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
9. Tymoshchuk, I. H. (2003). Formuvannia moralno-etychnoi vidpovidalnosti osobystosti maibutnoho praktychnoho psykholoha [Formation of the morally-ethical responsibility of the person of the future practical psychologist]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Tsent. in-t pisladydp. ped. osv. APN Ukrainy [in Ukrainian].
10. Fetinskin, N. P., Kozlov, V. V. & Maynulov, G. M. (2002). *Sotsialno-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malyh grupp [Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups]*. Moscow: Izd-vo In-ta psihoterapiyi [in Russian].
11. Tapp, J. L. & Levine, F. J. (1977). *Law, justice and the individual in society: psychological and legal issues*. New York: Holt, Rinehart.

Надійшла 10.12.2019